

Драгутин Огњановић

Певање приче

(Бранко В. Радичевић: Са Овчара и Каблара, „Просвета“, Београд, 1970)

Непрекидно у метаморфозама, Б. В. Радичевић остаје доследан у препознавању себе кроз обележја порекла, нације и завичаја коме припада.

Преузимањем народне ознаке за именовање своје задње, по извесним композиционим и сажетим карактеристикама, јединствене књиге, он је приредио изазов. Користећи живи људски материјал као полазиште, у тону и односу према људима које слика, он је остварио оригиналну визију шумадјске сељачке душе која носи извесне одлике српског народа уопште.

Опседнутост завичајном средњом није новина, али је угао гледања и поетског остваривања визије човека чачанске околине код Б. В. Радичевића попримила шарм и драж говорног исказа који је непрекидно на ивици носталгије, хумора и трагике.

Од младалачки понесене, страствене и чулно зажарене **Земље** до рустикализоване романеско стиховане форме **Са Овчара и Каблара** Б. В. Радичевић је све више нагињао земљи и земљацима, малима и душом богатима откривајући њихова лица и наличја, њихове етничке белеге и етичке карактеристике. Можда је пресудни значај у томе имало његово окретање људима са дна у време кад је са Р. Уклихом радио

на преводу циганске поезије у којој је могао да ослушне и призове један дирљиви звук трагикомике народне душе изложене бурама и непогодама живота. Други његов корак у том правцу било је читање надгробних споменика по гробљима завичаја које је дало занимљиву књигу записа **Плава линија живота**, Његова **Вечита пешадија** непосредније је означила пут који ће га одвести у поетско виђење **Са Овчара и Каблара**.

У овој књизи он пева причу и прича песму. Своје земљаке, љутиће и добричине, људиће и људине, наивке и препредењаке, ћутљивце и причлије, весељаке и дертлије, вернике и преваранте, проводи кроз неколико ситуација да би их, у поштомцима и кроз локалну боју говора, приказао као једну врсту срећних несрећника који се шалом и песмом, радом и довијањем, бране од животних удеса и немалих догађаја. То је развијена поетска прича о земљацима, њиховом трпљењу и таворењу у зачараном колу у коме се све збива као у једној врсти вртешке. Отуд књига **Са Овчара и Каблара** као да представља поетску игру људи једног региона који је аутор у сећању понео из детињства коме се, као свом најпознатијем и најзахвалнијем медијуму, враћа. У њу је легао читав живот тога региона људско трајање и борба, радост и несрећа, упућеност на ближње и на себе. Радичевић открива специфи-

чан одјек рустикалне обзране једног свега коме дугујемо и који још увек недовољно познајемо, света који је толико наш да га и сами носимо неоткривен у себи, као белег ћудљиве, пригушене и никад у потпуности неогонетнуте тајне.

Сликом поступака, својих земљака, који су му својом неучкошћу и наивношћу, промудурношћу и шеретлуцима, постали усвојиво блиски, драги и присни, олшкринуо је завесе њихових душа које му дешифрирају кључ порекла и откривају извесна лична људска својства. У понирању у тај свет, понесен њиме, унеколико је губио осећање за поетску меру, али је остајао на граници допадања које свом магнетизму може да окрене и неписменог и високо образованог човека, јер ни у ласционим ситуацијама ниједном није склизнуо у тривијалност и вулгаризацију. Б. В. Радичевић остварује неколико топлех, животних и симпатичних ликова проведених кроз искушења у односима иза којих стоје преваре, прељубе, освете, праштања и мирјења. У послу и на путу, вечити радници и пешаци, његови сељаци знају да ће и невини сложити кости у оном атару из кога повратка нема, да их, после свих вратоломија, чека бусен земље и неумитни заборава.

Осећа се у овој књизи дух молитава, клетви и повски — онај народски тип говора који боји национално биће Радичевих песничких ликова. И поред тога у његовој поезији о селу и сељацима нема апартне грубости. У њој као да се слегао нешто доброћудно, хришћанско, обредно, али рањиво и ганутљиво. Томе доприноси једна врста шумадијске, еринске типологије понашања и локалне језичке арханке, узречица и језичких клишеа исказаних у облику идиоматске изражајности, чешће на блаже назначен хуморан начин. Присутан је у Радичевићевој књизи и црни хумор. Дочаравајући забевице, неспоразуме и сукобе сељака у слици послератног

њиховог живљења песник у њихово име каже:

Састанемо се нас шест
одборника

прво себи повадимо очи,
а потом и селу.

А кад један сељак туче жену:
Како је дохвати шаком из
ње јака избије.

Као у каквом роману, Радичевић у **Са Овчара и Каблара** прати ток догађаја у вези са Велизаром Милосављевићем, јунаком ове семе-романа, настојећи да сликотвори типично српског, шумадијског сељака виђењем у добру и злу, и мирнодопском животу и ратовима, код куће и на путу, у тужи и шеретлуцима, у поступцима и маштарији. Тако под његов људски свод бива подведен тип једног живљења у бројним видовима манифестације у односима. И тај човек, на зло и добро свикао, отврдне од мука и паћеничког тежаковања и потуцања, има своју људску доброту озарену плебејском вером у људе. Отуд Радичевићево певање у својој епичној развијености делује као једна врста сељачке исповести у којој као на длану долазе да се покажу и враџбине и дажбине, и заблуде и мудровања, и народни смисао за самохвалу, пошалицу и поругу, али и за саучешће у патњи и болу, и оплемењени, никад неусахаи, народни благотворни хуманизам.

У целокупности утиска који књига **Са Овчара и Каблара** оставља свакако је утисак о кохерентности и завршености један од најбитнијих. У тој завршености бројне етапе и ситуације праћења живота села и народног живљења, једном врстом хронике психички резонантни стављених у покрет кроз оваплоћење простосрдичности, зачућености, бестрагијања, мудријашења и сентимента који не сеже дубоко нити се завија у црно. Тако се ослободила, потекла, памола разбашкарила комотца у разноврсности Радичевићева песма о земљацима тајновита као време, блага као пресан хлеб, ћудљиво као Морава и удесна као судбина. Уз сав просјај еринске горворне досетке и шеретлука, она, ипак,

По
ве
ља

остаје као повест о вишеструкој тузи и уклетости народа који своје битисање траје као у некој прихваћеној зачараној игри из које се нема куд. И, управо, та околност чини да се осећање пролазности и ништавности не осети трагично. Она доприноси очувању присебности, духовног здравља и воље да се, прихватањем свега што се дешава, урођеним животом осећањем сведочи про дужност бивања и трајања. Тако народно осећање постаје, у неку руку, и песничково гесло, основ заједничке мудрости, мишљења и веровања. Та заједничност није двојучно јаје: оно прво је око, оно друго зеница у њему.

Отуд и у смрти као да се не прихвата смрт. Глас сељака који се оглашава над гробом Велизара Милосављевића управо то потврђује, делујући и као жалба и као укор:

Сахранисмо те на брегу.
Коприву смо покосили.

Сад у гробу, гроб на гробу.
под гробом гроб.

И шта ће ти у том мраку.
И шта ће мрак са тобом.

У језичком смислу Радичевић има карактеристичну предикативску метафору: одби (добош), одвали (име од презимена), цим ну () смрачи се (човек), локалне узречице: абре, обре, архаичне облике: школе

војене; сиоди дан; у спаваћем руву; конкретне номинације предмета за време у коме су употребљавали: пушка бердонка и слично. Овај реалистички тип језичког односа према свом поетском објекту колико је, познавајући дух и душу свога завичаја, Б. В. Радичевић дао реалну визију средине за коју је везан не само детињством и не само сећањем.

Да би јаче деловао у истицању контрастних представа у квантитативном и квалитативном смислу, Радичевић користи, рецимо: деминутивне метафоре, као што су два мутничка, два бистричка (дечје очи); аугментоване плеоназме: силне ватруштине, големе планинчине и слично. Као што му ови плеоназми нису функционални, тако ни извесни искази (као: Прождеру мало воде — подвучао Д. О.) својим нелогичностима, које не срећемо ни у свакодневном говору, сметају и натруњују језичке просторе.

Богатство Радичевићевог језика је у његовој обилатој конкретности, али је у томе и његова слабост: у њему нема редукције ни згушњавања. Да би што сликовитије дочарао рустикални амбијент, сељачки менталитет и развојне етапе завичаја, он користи сирову говорну реч, реч са усана, често у прозаичним лексемама и синтаксичким структурама, као што пробуди и патинирану архаичну реч која, такође, долази из непосредног говорног медијума народне употребе.